

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΤΙΚΗΝ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΔΟΚΙΜΙΟ ΚΑΠΟΙΑΣ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ

Γ

«Ἡ τέχνη εἶνε ὁ λυτρωτὴς Θεός, ποῦ
μῆς κάνει τὴ ζωὴ κάπως ὑποφερτή».

Δὲν πρόκειται στὶς πάρα κάτω σκέψεις νὰ δικαιολογήσουμε τὴ γέννηση ἢ τὴ σημασία τῆς τέχνης στὴ ζωὴ· δὲν πρόκειται νὰ αναλύσουμε ἢ ἐμβαθύνουμε στὴν ἀνάγκη, τὴ μεγάλη λυτρωτικὴ ἀνάγκη, ποῦ τὴ δημιούργησε, ἀνεξάρτητη, δίπλα στὴ θρησκεία καὶ τὴν Ἐπιστήμη, σὰ συμπλήρωση τῆς «κατ' αἴσθησι» ἢ τῆς πειραματικῆς γνώσης καὶ τῆς μεταφυσικῆς πίστεως (*). δὲν πρόκειται πρὸ πάντων νὰν τὴν παρακολουθήσουμε στὴν ἱστορικὴ τῆς ἐξέλιξη — Ἀποβλέποντας στὴν τεχνικὴ κατεύθυνση, ποῦ σήμερα συνοδεύει τὸν ἄνθρωπο ἀπ' αὐτὴ τὴ γέννηση, ἀποβλέποντας στὴν τεχνικὴ συνείδηση, ποῦ κατόπιν τοῦ δίδεται καὶ κατ' ἐξοχὴν στὴν τεχνικὴν ἀ τ μ ὁ σ φ α ι ρ α, ποῦ μέσα τῆς κινεῖται, θὰ προσπαθήσουμε νὰποκαλύψουμε τὴν οὐσία τοῦ δημιουργήματος καθὼς καὶ τοὺς ποικίλους ἐκείνους ὅρους, ποῦ τὸ καθιστοῦν ἄρτιο· πέρνουμε, δηλαδὴ, τὸ καλλιτέχνημα στὴν ἀποκρυσταλλωμένη μορφή του καὶ τὶς σχέσεις ἐκεῖνες, ποῦ δημιουργεῖ γύρω του, ὅπως σήμερα παρουσιάζεται· ἢ ὅπως ἄλλοτε παρουσιάστηκε ἀλλὰ πάντοτε στὴ συνειδητὴ μορφή τοῦ τελειότητος, ὅπως τὸ θέλησαν οἱ χρόνοι τοῦ Σιφοκλέους, τῆς ἰταλικῆς Ἀναγέννησης καὶ τῆς τελευταίας περιόδου τῆς μεγάλης ρωσικῆς παραγωγῆς· καὶ τοῦτο γιὰτὶ κάθε ἐποχὴ ποῦ φθάνει στὴν ἀνώτατη τεχνικὴ τῆς ἀπόδοσης, διαφεύγει συγχρόνως καὶ τοὺς στενοῦς ὁρίζοντας τοῦ χρόνου καὶ τοῦ περιβάλλοντος καὶ παραδίδεται σὲ μᾶς ὡς αἰωνιότης ὡς «ἀέναον γίνεσθαι», ὡς συνεχὲς πρὸν· τὸ ἄρτιο καλλιτέχνημα παρουσιάζεται ὡς ἀποτελεσμα φυσιολογικῶ ἀπείρων κοινωνικῶν καὶ πνευματικῶν ρευμάτων ἀκαθορίστων, ποῦ κινουῦνται μέσθ σὲ μιὰ ζωὴ καὶ ποῦ δι' αὐτοῦ ἀποκρυσταλλώνονται τελειωτικὰ σὲ μορφὰς σταθερὰς καὶ αἰώνιας.

(*) Τὸ συναίσθημα τοῦ καλλιτέχνη δὲν εἶνε οὔτε συναίσθημα καθαρῶς θρησκευτικό, οὔτε συναίσθημα καθαρῶς ἐπιστημονικό· εἶνε κατὰ τὴ χαρακτηριστικὴ φράση τοῦ Wundt «συναίσθημα ἐποπτείας» περιζκλείοντις μιὰ γνώση τοῦ κόσμου διάμεση, μεταξὺ ψυχολογικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς πείρας· γιὰ τοῦτο καὶ ἡ τέχνη ποτέ τῆς δὲ δουλώθηκε οὔτε στὴ θρησκεία ἀπολύτως, οὔτε στὴν ἐπιστήμη· βλέπει κατὰ τὸ δικό της τρόπο τὴ ζωὴ, διαιθανομένη τὶς ἀπόψεις τῆς καὶ περιγράφουσα αὐτὴν μὴνεξαρτησίᾳ, δίδοντας ἠθικὸ «χαρακτῆρα» δικό της στὶς παραστάσεις τῆς· ἡ τέχνη δὲν εἶνε, τίποτ' ἄλλο παρ' αὐτὴ ἢ ἠθικὴ ντυμένη μὲ καλαισθητικὸ μανδύα.

Τὸ καλλιτέχνημα συνεπῶς πρέπει νὰ ἐξετάζεται στὸ σημεῖο ἐκεῖνο, ποῦ μιὰ τεχνική παράδοση καὶ μιὰ ζωϊκὴ τάση, φθάνοντας στὴν κορυφὴ τῆς τελειότητος τὸ προσφέρει ὡς ὑπόδειγμα τοῦ τελείου, ὡς συμπλήρωση, δηλαδὴ, τῶν ἀτελειῶν τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ περιβάλλοντος, ὡς συνειδητὴ, τέλος ἀφεταιρία μιᾶς ζωϊκῆς κατεύθυνσης· κατὰ πόσον τώρα, ἡ νέα αὐτὴ τεχνικὴ προσπάθεια στὸ φθάσιμο τοῦ τελείου ἀνταποκρίνεται πραγματικὰ καὶ πρὸς τὴν ἀληθινὴν ἔκφραση τοῦ τελείου εἶνε ζήτημα αἰσθητικῆς· ὁ φυσιολογικὸς συνταυτισμὸς μιᾶς τέχνης πρὸς τὰ πράγματα καὶ τὰ συναίσθηματα, ποῦ ζοῦν γύρω της, ἀποτελεῖ αὐτὴ τὴν οὐσίαν τῆς αἰσθητικῆς (***) οἱ αἰσθητικοὶ κανόνες εἶνε συγχρόνως καὶ φυσιολογικοὶ νόμοι μέχρι τινός· ὅτι λέμε ὠραῖο ὑπάρχει προηγουμένως μέσα σ' ὀρισμένες σχέσεις τῆς φύσεως καὶ σ' ὀρισμένες γραμμὰς τῆς ποῦ κατόπιν ἡ τέχνη ἐκμεταλλεύεται καὶ συμπληρώνει· ἔτσι ἡ αἰσθητικὴ ἀνάλογα μὲ τὸ φυσικὸν περιβάλλον καὶ τὰ διάφορα καλλιτεχνικὰ κριτήρια, ποῦ κινοῦνται μέσα σ' ὀρισμένη Κοινωνία σχηματίζει διάφορες ἀντιλήψεις περὶ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὠραίου καὶ τίς ἀποκρυσταλλώνει σ' ὀρισμένες λογικὰς πεποιθήσεις ποῦ βία τὴν ἔχουν τὴ φύσιν καὶ τοὺς νόμους τῆς· κατόπιν αἱ πεποιθήσεις αὗτὲς πέρνουν στὴν ψυχὴ τοῦ τεχνίτη καθαρῶς τεχνικὴ συνείδηση καὶ μεταβάλλονται μέσα στὸ πνεῦμα τοῦ σάτεχνικῆς ἠθικῆς ἀναπαραστάσεις· αὐτὴ, ἄλλωστε, ἡ οὐσία τῆς τέχνης. αὐτὴ ἡ ἐξελικτικὴ τῆς προσπάθεια, δὲν εἶναι παρά μιὰ μετάδασις ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς φύσεως πρὸς τὸ κύκλον τῆς ἀνεξάρτητης τεχνικῆς μόρφωσης μὲ τὴν κατὰ διαστήματα ἐγκατάλειψη τῆς φυσικῆς μίμησης· ὅσο ἡ τέχνη ἀπομακρύνεται τῆς φύσεως τόσο γίνεται προσωπικότερη πνευματικότερη, περισσότερον ἀνεξάρτητη καὶ συνεπῶς σκοπιμότερη στὶς κατευθύνσεις τῆς.

Καὶ πραγματικῶς τόσο μιὰ τέχνη ὑψώνεται, ὅσο καλλίτερα ξέρει νὰ ὑποτάσσει τὴ φύσιν καὶ τοὺς νόμους τῆς στὸ σκοπὸ τῆς, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν ἡ προσπάθεια αὐτὴ καταντᾷ παντελῶς ἀντιζωϊκῆ· δυστυχῶς σήμερον δὲ ζητᾶμε τὴν

(**) Ἡ αἰσθητικὴ, τὸ σύνολο δηλαδὴ, τῶν αἰσθητικῶν ἀρχῶν καὶ κριτηρίων διὰ τῶν ὁποίων κρίνουμε ἓνα καλαισθητικὸ φαινόμενον οὐδὲν εἶνε ἐνιαίαν· παραλλάσσει ἐκάστοτε μὲ τίς διάφορες ἀντιλήψεις τῶν λαῶν καὶ τῶν ἐποχῶν· ποῦ τυχόν ἔχουν γιὰ τὸ Καλὸ καὶ τὸ Ὄραϊο· ὅτι σήμερον μᾶς ἐνθουσιάζει αὐριο μᾶς προξενεῖ τὴν ἀηδία· ὅτι συγκινεῖ ἓνα Κινέζο ἢ ἓνα Ἰάπωνά ἀφήνει ψυχρὸ ἓναν Εὐρωπαῖο· κάθε ἐποχὴ δημιουργεῖ τὸ πολιτισμὸ τῆς καὶ συνεπῶς καὶ τὴν τέχνη τῆς· ἀλλ' ὁμως παρ' ὅλες αὗτὲς τίς διαφορὰς τῶν λαῶν καὶ τῶν ἐποχῶν ὑπάρχουν ὀρισμένα ἔργα ποῦ δίνουν τὸν τύπον μιᾶς σταθερώτερης αἰσθητικῆς, ἀπευθυνόμενα πρὸς ἓνα κύκλον εὐρύτερον καὶ παγκόσμιον γιὰ τοῦτο, ὡς ὑποδειγματικὸς τύπος ἔργων πέρνουμε τίς τρεῖς δοκιμώτερες ἐποχῆς ποῦ παρήγαγαν ἔργα ἱκανοποιοῦντα ἓνα κοινὸ πλατύτατον καὶ ὄχι μόνον ἓνα κοινὸ μιᾶς ἐποχῆς ἢ ἐνὸς λαοῦ· τὴν αἰσθητικὴν τὴν δημιουργοῦν κατ' ἀρχὰς οἱ κλιματολογικοὶ ὄροι καὶ ὕστερα τὰ καλλιτεχνικὰ ὑποδείγματα.

πληθωρική ζωή, όπως την προσφέρει ή Φύση, την τόσο πλούσια σε θανάτους και γεννήσεις, την τόσο πολυποίκιλη σε λυτρώσεις ζητάμε την τεχνικήν ισορροπηση και την πειθάρχηση των αντίθασων φυσικῶν ἐνστικτων· ζητάμε την ἀρετή και τή γαλήνη με τάνηθικότερα τεχνικά μέσα, ἀγνοῶντας πῶς μία τέτοια ζωή κατανατᾶ σχεδόν ἀδίωτη εἰς βᾶρος των εὐγενέστερων φυσικῶν νόμων· ἀλλὰ δὲν πρόκειται νὰ χαρακτηρίσουμε τή σημερινή τεχνική κατεύθυνση, ποῦ μᾶς ἐπέβαλε τὸ παρελθόν και μᾶς μετέβαλε σε μηχανές ἑτεροκίνητες· δὲν πρόκειται νὰ κακίσουμε τή δάση τῆς ἠθικῆς των χρόνων μας και γενικώτερα τῆς ζωῆς παρ' ὅλη ἀντίθετη κατεύθυνση ποῦ μᾶς ἀποδεικνύει ή ἐπιστημονική ἀγωγή και παρ' ὅλες τις ἐντατικές προσπάθειες ποῦ καταβάλλει πρὸς τοῦτο ή πειραματική τῆς πειθῶ· δυστυχῶς γνωρίζουμε πῶς δὲν μπορούμε νὰ γυρίσουμε στη φύση· ή σχολή των νεοσπενσεριστων στην Ἀγγλία, ποῦ μέχρι σήμερα εὐαγγελίζετο τήν ἐξαγνιση τῆς ζωῆς με τήν ἐπιστροφή πρὸς τή φύση σχεδόν ἀπέτυχε· τὸ κοινωνικὸν ἐνστικτον κυριαρχεῖ παντοῦ δημιουργήσαν εἰς βᾶρος μας μιὰ δεύτερη φύση ποῦ δὲν μπορούμε πιά νὰ ἀποβάλλουμε· τελείωσε· δὲ μᾶς ἀπομένει παρὰ νὰ ἐξαγνίσουμε τήν τέχνη, ἀποῦ μάλιστα προσφέρεται· νὰ μᾶς ἀποκαλύψει μιὰ γνώτη τόσο θυμάσια, τή γνώτη τοῦ ὄρατου. Ἐλπίζουμε πῶς ἐξαγνίζοντας τήν τέχνη και ἀποκαλύπτοντας τοῦς νόμους ἐκείνους, διὰ των ὁπρίων αὐτὸ θὰ κατορθώνετο, θὰ μπορούσαμε νὰ ἐξαγνίσουμε και τή ζωή, ἀποῦ ή ζωή κινεῖται μέσα σε καθρωτῶς τεχνικήν ἀτμοσφαῖρα.

(ἔχει συνέχεια)

ΦΑΝΗΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ